

Mărturii ale spiritualității românești. Troițele reprezentate în Muzeul în Aer Liber din Dumbrava Sibiului

Adrian Stoia*

Abstract

Testimonies of Romanian Spirituality. Crossroad Crosses Represented in the Open Air Museum in Dumbrava Sibiului

Testimonies of Romanian spirituality, crossroad crosses reveal an important aspect of the culture, tradition and spirituality of the Romanian peasant. They almost invariably depict in painting or sculpture the iconographic themes of the Crucifixion and the Baptism of the Lord. For this reason, the Open Air Museum in Dumbrava Sibiului, this great “village of Romanian villages”, hosts an important number of religious monuments, such as churches and crossroad crosses. The present study proposes a repertory of crossroad crosses, covering, through the area of representation, typological, several ethnographic regions.

Keywords: *crossroad crosses, ASTRA Museum, Sibiu, Transylvania*

Recomandat vizitatorilor prin numeroasele premii internaționale și naționale, Muzeul în Aer Liber din Dumbrava Sibiului este amenajat pe o suprafață de 96 de hectare și cuprinde aproximativ 400 de monumente, reprezentând aspecte de cultură materială și civilizație românească, dezvoltată pe parcursul mai multor secole. Un aspect important în viața satului românesc a fost, și este încă, păstrarea tradițiilor, legate firesc de calendarul spiritual, prin sărbătorile care se succed într-o ordine ritmică, care jalonează parcursul trecerii anotimpurilor și anilor. Dacă în perioada regimului comunist nu a fost posibilă relocarea unor biserici în muzeu, care să întregescă în mod firesc aspectul acestui „sat al satelor românești”, constituit în cadrul feeric al Pădurii Dumbrava Sibiului, astăzi sunt relocate aici patru biserici și numeroase cruci, cunoscute în mod obișnuit sub numele de troițe.

Acestea din urmă, achiziționate din diferite zone etnografice ale țării, pot fi încadrate tipologic diferitelor modele specifice acestei grupe tematice. Le regăsim astfel sub formă de troițe-capelă, cruci, stâlpi, confecționate din cărămidă, lemn sau piatră, unele dintre acestea pictate policrom sau cioplite cu scene nou-testamentare, comune acestui tip de monument.

In situ au fost amplasate la răscruci de drumuri, la hotarul satelor sau pe terenul agricol al acestora, la poduri sau fântâni, în apropierea locuințelor ctitorilor, oriunde țărănul român a considerat necesară protecția divinității. Reprezentările iconografice au fost realizate direct pe suprafața crucii sau a pereților capelei,

* C.N.M. ASTRA Sibiu, Str. Pădurea Dumbrava, nr. 16, Sibiu, România (adrian.stoia@muzeulastra.com).

temele ilustrate fiind în general *Răstignirea* sau *Botezul Domnului*. Acolo unde a fost posibil, prin suprafața suport mai mare avută la îndemână, așa cum este cazul troiței-capelă, pictorii au ilustrat teme din *Ciclul Patimilor*, figuri de netrupești puteri și teme vetero sau nou-testamentare.

Durata de conservare a monumentelor este dată bineînțeles de materialul din care au fost confecționate, crucile din lemn sau cele fără un adăpost protector, fiind desigur cele mai perisabile. Materialele utilizate în trecut la ridicarea troițelor au fost piatra, lemnul, cărămida, în zilele noastre, îndeosebi în mediul rural, acestea fiind înlocuite sau completate cu metal, plăci ceramice și tâmplăria de aluminiu.

Cunoaștem faptul că numeroșii zugravi ai bisericilor din Transilvania, desigur și ai troițelor, au fost școliți în meșteșugul lor la mănăstirile de peste munți, în Țara Românească¹ sau în diverse centre specializate, create de meșteri populari. Până la sfârșitul secolului al XIX-lea, aceștia foloseau caiete cu modele, larg răspândite în epocă de către zugravi. Numele pictorilor îl descoperim înscris discret, în cadrul programului iconografic. Uneori pictura originală a monumentelor a dispărut sau s-a păstrat doar parțial, cauzele fiind diverse: intemperii, radiația solară, distrugerile realizate de către persoane răuvoitoare, dar cel mai adesea de numeroasele repictări, executate de către amatori. Nu putem să nu observăm o pierdere a calității actului artistic, vizibilă în arta acestor monumente, realizate îndeosebi în a doua jumătate a secolului al XX-lea.

Începând cu ultimele decenii ale secolului trecut, observăm un reviriment în ctitorirea troițelor, atât în mediul urban, cât mai ales în cel rural. În urma repertorierii troițelor din cele 18 localități aparținătoare Mărginimii, am reușit să identificăm un număr de aproximativ 400 de monumente.

Referitor la cele amplasate în Muzeul în Aer Liber din Dumbrava Sibiului, acestea provin din diferite zone etnografice, mai precis din județele Sibiu, Alba, Hunedoara, Cluj, Sălaj, Brașov, Vrancea, Dâmbovița, Vâlcea și Olt. În continuare, urmând tema propusă în prezentul studiu, vom repertoria aceste monumente.

Troița capelă de la Rășinari. Troița (nr. inv. 18604) cunoscută sub diferite nume: „Crucea din Capul Satului de Jos”, „Crucea de cătră Sibii”, „Crucea de la Iliuț”, a fost transferată în Muzeul ASTRA în anul 2006.² A fost amplasată inițial la margine de localitate, dar satul crescând, a ajuns să fie cuprinsă în gospodăria lui Iliuț Maniu. Casa din fața troiței a fost construită de bunicul lui Maniu Iliuț în secolul al XIX-lea, iar în momentul cercetărilor de teren, întreprinse de V. Deleanu, capela troiței era reutilizată în magazie de unelte, urmând a fi demolată. Conform

¹ Gheorghe Pavelescu, *Pictura populară în Mărginimea Sibiului* (Sibiu: Editura ASTRA Museum, 2014), 55.

² Corneliu Ioan Bucur, *Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” (Dumbrava Sibiului). Catalog* (Sibiu: Editura ASTRA Museum, 2007), 361-362; Adrian Stoia, *Troițele din Mărginimea Sibiului. Parte uitată a patrimoniului cultural sibian* (Sibiu: Editura ASTRA Museum, Editura Andreiana, 2017), 87-88; Valerie Deleanu, Adrian Stoia, *Troițele Rășinariului. Patrimoniul cultural al comunei Rășinari (I)* (Sibiu: Casa de Presă și Editură Tribuna, 2019), 32-36.

inscripției în grafie chirilică, aflate deasupra intrării, monumentul este datat în anul 1798, pictura ei fiind realizată de „Pop Ioan Grigorevici zugrav”, cel care a pictat și Biserica „Cuvioasa Paraschiva”: „S.... TOATĂ CHELTUIALA ROBULUI LUI D(U)M(NEZEU) PĂTRU ALBULU, CU SOȚIA SA... (C)ASĂ AIBĂ VEȘNICĂ POMENIRE: ÎN ZILELE PREA ÎNĂLȚ(ATULUI) NOSTRU FRANCISK AL DOILEA ȘI SAU DATU, LOCU CR(UCII)... DE MANI(U) DRAGO... DE...: DE POMENIRE POP IOAN GRIGOREVICI... A 1798”. Din punct de vedere planimetric, construcția este de plan rectangular (dimensiuni 3.8x3.4 m), grosimea pereților fiind de 0.5 m. Troița este realizată cu ușă de acces și ferestre semicirculare, la partea superioară cu acoperiș în patru ape, cu învelitoare din țigla. La interior, bolta este zugrăvită cu tema iconografică *Încoronarea Fecioarei*, înconjurată de șase medalioane reprezentând ciclul *Patimilor: Prinderea lui Iisus, Iisus la Caiafa, Iisus de la Ana la Caiafa, Iisus la Irod, Iisus în fața Sinedriului, Iisus în Grădina Ghetsimani*. Dispărută parțial, pictura interioară reprezintă pe suprafața pereților teme precum: *Sărutul lui Iuda și Purtarea crucii*. Crucea din piatră de la interior (dimensiuni 217x93 cm) se încadrează tipologic crucilor cu capetele brațelor treflate, ornamentată cu o bandă lată, scoasă în relief, care urmărește conturul crucii. La baza piciorului vertical, este cioplit capul lui Adam cu tibiile. Din mărturia cercetătorului V. Deleanu, cel care s-a ocupat de transferul troiței în muzeu, crucea din piatră a fost pictată cu scena *Răstignirii*, frescă dispărută deja la momentul identificării monumentului.

Troița de fântână și de pomenire, transferată în anul 2006 din localitatea Bunești, jud. Vâlcea (nr. inv. 18610), este databilă la începutul secolului al XIX-lea.³ Construcția de plan rectangular (dimensiuni 320x340 cm, înălțime fără acoperiș: 200 cm), este realizată din grinzi de stejar, prinse în cheutori drepte, deasupra cu un acoperiș din șită, în patru ape. La partea frontală a monumentului este montată o ușă de acces, realizată sub formă de grilaj. În stânga și dreapta ei, în spațiul liber lăsat la partea superioară, este decupată câte o cruce și două molenii, pictate policrom. Iconografia acestora este următoarea: crucea din stânga reprezintă în zona centrală, reprezentarea Maicii Domnului, orantă, înconjurată fiind de cei patru evangheliști. Pe crucea din partea dreaptă a intrării, central este reprezentat Iisus Pantocrator, înconjurat de îngeri. Pe molenii sunt reprezentați *Fecioara Maria* și probabil *Sf. Ev. Ioan* (imaginea este parțial ștersă). La interior este montat iconostasul, deasupra, așa ca întotdeauna având crucea, ilustrată cu reprezentarea *Răstignirii*, postamentul acesteia fiind pictat cu tema *Încoronarea Fecioarei*. În registrul inferior, în medalioane, sunt redați proorocii *Isaia, Solomon*, central *Sfânta Fecioară*, apoi proorocii *David* și *Daniel*, fiecare ținând filactere cu înscrisuri în mâini. În două registre sunt reprezentate prăznicare, încadrate în 12 casete dreptunghiulare. La baza iconostasului, de-a stânga și de-a dreapta panoului pe care sunt înscrise numele donatorilor (astăzi parțial șterse), sunt redați *Sfinții Petru și*

³ Bucur, *Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”*, 297.

Pavel. Lateral, pe panourile deschise asemenea unui poliptic medieval, sunt ilustrați *Sfinții Arhangheli*, iar dedesubt sunt înșirate listele cu numele donatorilor și anul care datează monumentul – 1897. În stânga și dreapta iconostasului, încă două panouri dreptunghiulare ilustrează sfinți ai Bisericii: *Sf. Tiron, Dimitrie, Gheorghe și Nistor*, în registrul din stânga, respectiv *Sf. Vasile, Nicolae și Ioan*, în cel din dreapta.

Troița de la Fântânele, jud. Sibiu, a fost transferată în muzeul sibian în anul 1997. În locul ei, în apropierea Căminului Cultural din localitate, acolo unde este amenajat *Muzeul etnografic și de artă bisericească*, a fost amplasată în anul 1999, o replică a troiței originale. Troița transferată în muzeu, are dimensiunile de 200×70 cm (nr. inv. 17060). Tema iconografică redă modelul deja comun Mărginimii: central, pe una din fețe, imaginea *Răstignirii*, pe cealaltă, cea a *Botezului*. Iisus ilustrat pe crucea cu filacteră este înconjurat, de o parte și de cealaltă, de *Maica Domnului* și *Sf. Ev. Ioan*, posibil aceleași personaje fiind repetate și pe al doilea braț, orizontal. Pe cealaltă față a crucii, reprezentată cu tema *Botezului*, Iisus este redat în apa Iordanului, înconjurat de o parte și de cealaltă de către *Sf. Ioan Botezătorul* și de doi îngeri, cu ștergar în mâini, deasupra fiind reprezentarea *Sfântului Duh*. Pe al doilea braț orizontal al troiței, lacunele stratului pictural lasă loc interpretării, fiind posibilă aici o reprezentare a temei *Fecioarelor înțelepte și a celor nebune*. Lateral, pe grosimea brațelor orizontale ale crucii, sunt reprezentate figuri de netrupești puteri. Troița din piatră este protejată împotriva intemperțiilor de o construcție din lemn, compusă din patru stâlpi, sculptați cu motive decorative la partea superioară, pe care este așezat acoperișul în patru ape, cu învelitoare din țigla. Deasupra acoperișului este montată o cruce metalică.

O replică a troiței de la Sibiel, jud. Sibiu, a fost vernisată în muzeul sibian prin oficierea unei slujbe religioase, în anul 2000. Din informațiile pe care le deținem⁴, în momentul achiziționării, troița (nr. inv. 16090) avea iconografia complet distrusă. Crucea din lemn de stejar, având dimensiunile de 190x97x12 cm, se încadrează tipologic în categoria celor treflate, cu treflele tăiate drept și cu butoni din lemn, așezați pe lobi. La baza monumentului sunt cioplite două mici cruci, cunoscute sub numele de *pui*. Iconografia fiind ștearsă la momentul achiziției, troița a fost repictată de către restauratorul Octavian Ciocșan, în anul 2005, urmând modelul altor cruci din Sibiel. Tema centrală este *Răstignirea*, Iisus fiind încadrat așa ca întotdeauna, de *Maica Domnului* și de *Sf. Ap. Ioan*, identificați și prin scrierea în caractere chirilice. Pe filactera de la partea superioară a crucii sunt trecute inițialele: *Iisus Țarul Iudeilor*, deasupra scenei sunt pictate soarele și luna, antropomorfizate. Sub scena *Răstignirii* este reprezentat craniul lui Adam cu tibiile, iar pe cele două cruci mici (*puii*), aflate de o parte și de cealaltă a brațului vertical, sunt reprezentați răstigniți cei doi tâlhari, deasupra fiindu-le înscris numele. Crucea de la interior, este protejată de o construcție din lemn, compusă din patru stâlpi, care susțin

⁴ Bucur, *Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”*, 328-329.

acoperișul din șită, realizat în patru ape. Doi pereți laterali din scândură închid laturile din spate și din dreapta monumentului, celelalte laturi fiind protejate de un mic gard din scânduri decupate ornamental. Conform informațiilor primite de la cei care au demontat monumentul, construcția care adăpostește crucea, avea confecționată streășina din plăci provenite de la iconostasul vechii biserii din lemn, abandonată în secolul al XVIII-lea.

Troița din Bezdead, jud. Dâmbovița⁵ (nr. inv. 15940), a fost confecționată dintr-o gresie friabilă, ceea ce a dus în timp la pierderea parțială a reprezentării iconografice și a textului cioplit. Tipologic se încadrează în categoria crucilor latine, cu marginile brațelor cioplite ornamental, în model treflat. Pe una din fețe este cioplită scena *Răstignirii*, Iisus fiind înconjurat pe trei laturi de reprezentări de îngeri, iar dedesubt este redat craniul lui Adam cu tibiile. La baza piciorului vertical este cioplită dedicația, parțial distrusă de vreme: „(ACEA)STA (...SFÂNTĂ?) CRUCE (S-A RID)ICAT DE... ȘI SOȚIA SA MARIA, FII ION, MARIA ȘI HARALAMPIE”. Pe cealaltă față a troiței, este cioplit un chenar care urmărește marginile monumentului, central este reprezentată o cruce, în stânga și dreapta acesteia fiind incizate inițialele „NI KA”. Dimensiunile crucii din piatră sunt de 117x67 cm, cu grosimea de 16 cm. Din documentarea cercetătorului care a achiziționat monumentul, acest tip de cruce se așeza în localitate, la fântâni, pentru binecuvântarea apei.

O „**troiță de fântână**”, având dimensiunile de 230x100 cm, a fost colectată din **satul Pietriș, com. Baldovinești, jud. Olt**.⁶ Inscripția pictată pe una din fețe dezvăluie constructorul monumentului: „MEȘTER LUNCEANU CONSTANTIN, COMUNA BALDOVINEȘTI, SAT PIETRIȘ, ANU 2004”. Troița confecționată din lemn (nr. inv. 24255) este pictată policrom, în culorile verde, auriu, albastru și brun. Central este ilustrată reprezentarea *Maicii Domnului cu Pruncul*, înconjurați fiind de îngeri în medalioane, modelul rozetei fiind ilustrat tot în medalion, iar în registrul superior, cu reprezentarea *Răstignirii*. Piciorul vertical al monumentului este pictat în benzi orizontale de culoare albastru, verde, auriu, brun. Forma troiței este asemănătoare celor cu disc la intersecția brațelor. De brațul vertical sunt montate două brațe orizontale, sub cel inferior fiind dispuse două „ramuri” oblice, cuprinse într-un cerc, care urcă până la partea superioară. Acoperișul monumentului este de formă conică și este realizat din șindrilă.

O **troiță-cruce** achiziționată din **Alun, jud. Hunedoara**, a fost amplasată la gardul gospodăriei relocate din aceeași localitate. Crucea din lemn (nr. inv. 19733), având dimensiunile de 250x100 cm, se încadrează tipologic în grupa celor latine. Pentru protecție împotriva intemperiilor, la partea superioară a acesteia au fost montate două scânduri, care unesc vârfurile brațelor crucii. Pe brațul orizontal și la partea superioară a celui vertical, este cioplit un model decorativ (rozeta), iar la baza piciorului, două șiruri verticale cruciforme, care se multiplică. Inscripția este

⁵ Bucur, *Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”*, 279.

⁶ Bucur, *Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”*, 288.

ilizibilă pe corpul monumentului, doar la partea superioară fiind vizibile inițialele „HS”. Pe versoul crucii sunt incizate câteva modele decorative, în formă de rozetă.

O **troiță** amplasată în fața **bisericii din Dretea, jud. Cluj**, a fost ridicată întru pomenirea dl. Corneliu I. Bucur, cel care a fost o lungă perioadă de timp directorul muzeului sibian. Troița confecționată din lemn (dimensiuni aprox. 450x250 cm) este înzestrată la baza monumentului cu două cruci, de mici dimensiuni, ornamentate prin cioplire, cu modelul funiei. Scena centrală cioplită pe cruce este *Răstignirea*, deasupra lui Iisus fiind redată filacteria *INRI* și *Ochiul Atoate-văzător*. În stânga și dreapta temei centrale sunt reprezentate soarele și luna, antropomorfizate, iar în registrul inferior, într-o nișă semicirculară, imaginea unei persoane cu mâinile împreunate în rugăciune. Scena centrală este încadrată de un cerc din lemn, cioplit în modelul frânghiei, model repetat și la baza monumentului, alături de rozetă. Un text incizat pe una din laturile crucii dezvăluie motivul ctitoririi: „Întru pomenirea lui Corneliu Ioan Bucur, fondator și iubitor al Muzeului ASTRA 1942-2022”. Pe cealaltă față a crucii, ornamentată prin cioplire, este incizat numele meșterului: „Făcută de Codrea Petru, ginerele lui Pupăză. Valea Stejarului. Tel. 0262 330434”.

În apropierea **altarului de vară și a bisericii „Pogorârea Sfântului Duh”, din Bezded, jud. Sălaj**⁷, datată în anul 1754, a fost amplasată o **troiță**, având dimensiunile de 450x150 cm. Crucea confecționată din lemn este decorată la intersecția brațelor cu o sculptură a „Răstignirii”. Pentru protecție împotriva intemperiilor, deasupra monumentului, este montată tabla care unește capetele brațelor crucii. Pe fețele laterale ale brațului vertical sunt cioplite imagini ale uneltelor *Patimilor*, siluetele a două persoane și anul 1925.

În gospodăria de spătar din Țara Zarandului, provenită din **Râșculița, jud. Hunedoara**, a fost amplasată o **troiță de pomenire** (nr. inv. 3128). Crucea confecționată din lemn are dimensiunile de 235x65 cm. Pe latura frontală a monumentului, deasupra și sub imaginea unei rozete, este cioplită dedicația: „ACEASTĂ SFÂNTĂ CRUCE S-A RIDICAT DE CREDINCIOASA ROABA LUI DZ-EU MARINA ȘI FIUL SĂU SABIN PENTRU SĂNĂTATEA ȘI IERTAREA PĂCATELOR. GRĂBEȘTE DOAMNE DE NE AJUTĂ. DOAMNE VINO DEGRABĂ ÎN AJUTORUL MEU. PS. 69 V. 1 ANUL 1953”. La intersecția brațelor crucii este cioplit modelul rozetei, înconjurată de formula „IS HS NI KA”.

Este cunoscut faptul că în cartierul Șcheii Brașovului, se păstrează, până în ziua de astăzi, un număr impresionant de troițe, cercetate și repertoriate deja, unul dintre cei care s-au ocupat de publicarea lor fiind fostul preotul paroh al bisericii din Șcheii Brașovului, Vasile Oltean.⁸ Un fragment dintr-o asemenea troiță, aproape distrusă de vreme, a fost transferat în muzeul sibian și se păstrează în depozitele instituției. A fost identificată în Brașov, pe str. Fântâniței, în curtea casei cu nr. 42, după ce a fost

⁷ Bucur, *Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”*, 247.

⁸ Vasile Oltean, *Junii brașoveni și troițele lor din Șcheii Brașovului* (București: Editura Semne, 2000); Vasile Oltean, *Istoricul troițelor din Șcheii Brașovului* (Brașov: Editura Pentru Viață, 2001).

mutată din stradă, pentru a fi protejată. Dacă comparăm monumentul cu alte troițe, cioplite cu nișă, cel mai probabil pe corpul ei era montată o icoană, probabil cu reprezentarea *Maicii Domnului cu Pruncul*, sau a lui *Iisus*. O replică a acestei cruci din lemn a fost realizată și amplasată în apropierea monumentului datat în anul 1853 – *Casă de găitânar din Scheii Brașovului, jud. Brașov*. Crucea din lemn de stejar (dimensiuni 210x100 cm, gros.: 14 cm) are marginile brațelor traforate, la intersecția brațelor fiind scobită o nișă, pentru icoană. Pe corpul crucii sunt prinse ornamental două piese metalice în formă de „S” și cifre metalice, reprezentând anul 1874. În lucrarea cercetătorului E. Moga⁹, troița este cunoscută sub numele de „crucea din curte”.

O copie după o **troiță de pomenire din localitatea Nereju, jud. Vrancea**¹⁰ (nr. inv. 18107), realizată conform inscripției în cinstea Sf. Constantin Brâncoveanu și a domnitorului Ștefan cel Mare, a fost amplasată în Muzeul în aer liber, în apropierea gospodăriei de dogar, din aceeași localitate. Dimensiunile acesteia sunt de 350x140 cm. Tipologic, troița se poate încadra în categoria celor discofore și „cu pui”, aceștia din urmă reprezentând două cruci, așezate oblic față de brațul vertical. Brațul orizontal este realizat doar din două cruci, asemănătoare oarecum crucilor bizantine, așezate de o parte și de cealaltă a discului central, cioplit cu reprezentarea *Arhanghelului*, ținând sabia într-o mână și crucea în cealaltă. Lângă el este reprezentat *Ochiul Atoatevăzător*, iar dedesubt, două crengi suprapuse, una de măsline, cealaltă de stejar. În registrul superior al troiței este cioplită o scenă a *Răstignirii*, deasupra fiind decupată, o cruce. Pentru protecție împotriva intemperiilor, deasupra troiței este montată o tablă, care unește capetele brațelor crucii. Sub un model floral repetativ și sub cele două cruci gemene, oblice, pe brațul vertical este înscrisă dedicația: „ÎN AMINTIREA VOIEVODULUI ȘTEFAN CEL MARE CTITORUL VRÂNCENILOR ȘI VOIEV. CONST. BRÂNCOVEANU CU FII SĂI MARTIRI PENTRU CREȘTINISM ȘI A STRĂBUNEI TUDORA”.

Troița de răscruce de drum adusă din localitatea **Întregalde, jud. Alba**¹¹ (nr. inv. 2882), a fost amplasată în Muzeul în Aer Liber din Dumbrava Sibiului, la intersecția drumurilor care unesc grupele tematice ale agriculturii cu sectorul administrativ. Construită din lemn de brad, crucea se încadrează tipologic în grupa celor discofore. Pe corpul crucii este inscripționat anul care datează monumentul (1930) și formula „IS HS NI KA”. Pe suprafața piciorului vertical sunt cioplite diferite modele decorative: crucea trilobată, rozeta, modele vegetale și al frânghiei, dintele de lup. Acoperișul cu învelitoare din șită este de formă conică.

Crucea de plai de la Jieț, jud. Hunedoara (nr. inv. 24159), amplasată în cadrul grupei tematice păstorit din Muzeul ASTRA, a fost adusă din zona alpină a

⁹ Eugen Moga, *Troițele simbol al învierii* (Brașov: Editura Twin Software, 2008).

¹⁰ Bucur, *Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”*, 236.

¹¹ Bucur, *Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”*, 139.

munților Parâng.¹² Troița este confecționată dintr-o lespede de piatră de formă dreptunghiulară, la partea superioară cu un braț din lemn, așezat orizontal, incizat cu modelul soarelui și a lunii, antropomorfizat. Pentru protecție împotriva intemperiilor, la partea superioară este montat un acoperiș în două ape, cu învelitoare din șită.

Deși nu fac parte din categoria troițelor descrise anterior, menționăm amplasarea în muzeu, în apropierea bisericii din Comănești, a unor cruci de pomenire și de jurământ, prinse pe trunchiul unui pom. Obiceiul este răspândit în zona județele Vâlcea și Gorj. Acelea sunt montate pe garduri sau pomi, de preferință în locuri cât mai înalte („mai aproape de Dumnezeu”), întotdeauna în apropierea fântânilor, sau a unui curs de apă.¹³

Menționăm, de asemenea amplasarea în muzeul sibian a unor cruci din piatră, care în lipsa unui înscris, sau a unor informații suplimentare, pot fi încadrate fie în categoria crucilor de mormânt, fie pot fi asimilate troițelor. Cele așezate în curtea gospodăriei-atelier de pietrar de la Cupșeni, jud. Maramureș, ilustrează tocmai activitatea desfășurată de fostul proprietar al casei.

Chiar dacă au fost ctitorite de una sau mai multe familii, sau poate de întreaga colectivitate, sfințirea troițelor reprezenta un eveniment special în localitate, organizat de obicei la sărbătoarea sfântului căreia îi era dedicată.

Concluzii

Crucea – element central în reprezentările artei populare – o regăsim așezată pretutindeni: pe frontonul porților, cioplită în elementele arhitecturale ale casei tradiționale, pe obiectele de cultură materială și de uz casnic, dar mai cu seamă în monumentele care urmăresc sacralizarea unui anumit spațiu – troițele.

Tocmai în acest scop al protecției, acestea au fost amplasate în apropierea casei, la intersecții de drumuri, la poduri, izvoare sau fântâni, pe terenul agricol al satului sau delimitând teritoriul administrativ al localității, oriunde credința populară considera necesar ajutorul divin împotriva posibilelor forțe și energii negative, care pot perturba mersul obișnuit al vieții.

Iconografic troițele reprezintă imaginea *Răstignirii* pe una din fețe și a *Botezului* pe cealaltă față, mult mai rar imagini de sfinți ai Bisericii sau Arhangheli. Atunci când este ilustrată, imaginea *Sfintei Treimi* apare întotdeauna în planul superior al temei, restul sfinților fiind redați acolo unde a dispus pictorul sau ctitorul monumentului, cel din urmă, adesea purtând numele vreunui sfânt. În cazul troițelor-capelă, spațiul destinat picturii este mult mai generos, acestea fiind

¹² Marc Jura, Ciprian Anghel Ștefan, „Finalizarea grupei păstoritului tradițional din Muzeul Civilizației Populare Tradiționale ASTRA,” „Cibinium” 2006-2008 (I), 164; Bucur, *Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”*, 74.

¹³ Ovidiu Baron, Mirela Crețu, Valerie Deleanu, Silvia Marin-Barutchieff, *Crucea punte a Învierii. Tradiții și monumente funerare din Oltenia* (Sibiu: Editura ASTRA Museum, 2011); I. Oprișan, *Troițe Românești. O tipologie* (București: Editura Vestala, 2003), 35.

zugrăvite conform erminiei, asemenea picturii bisericilor. Pictorii troițelor-capelă erau aceeași meșteri zugravi, care au decorat bisericile aflate în apropiere. Zugravii acestora odată cu trecerea anilor, nemaiputând prelua comenzi atât de mari cum este o biserică, au fost plătiți de sătenii cu dare de mână, dornici să mulțumească divinității pentru vreun ajutor acordat cândva, sau pur și simplu, să iese în evidență în fața propriei comunități.

Ca un lucru firesc, între cele peste 400 de monumente amplasate în muzeul sibian, acest mare „sat al satelor românești”, bisericile și troițele ocupă un loc aparte, acoperind astfel un domeniu foarte important pentru cultura și viața spirituală a țăranului român.

Foto 1. Troița capelă de la Rășinari, jud. Sibiu („Crucea de la Iliuț”).

Foto 2. Troița de fântână și de pomenire, din localitatea Bunești, jud. Vâlcea.

Foto 3. Troiță de la Sibiel, jud. Sibiu.

Foto 4. Troiță de fântână din satul Pietriș, com. Baldovinești, jud. Olt.

Foto 5. Troiță de pomenire, din Nereju, jud. Vrancea.

Foto 6. Troia din Bezdead, jud. Dâmbovița.

Foto 7. Troia din Râșculița, jud. Hunedoara.

Foto 8. Troiță din localitatea Întregalde, jud. Alba.

Foto 9. Troiță din Bezded, jud. Sălaj.

Foto 10. Troiță din Alun, jud. Hunedoara.